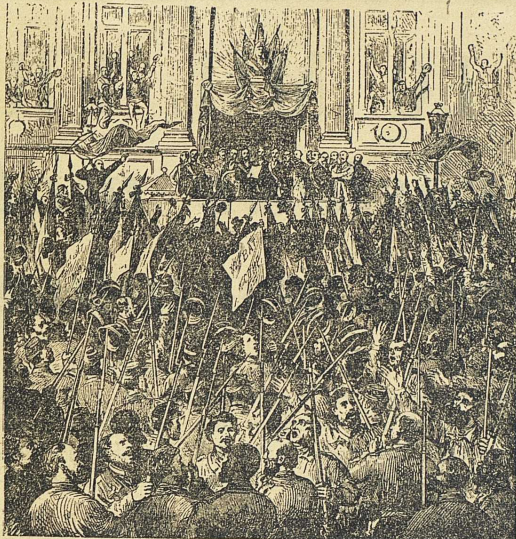

Paris belägring och kommunen

HISTORISKA MYTER I AKTION

KOMMUNENS GENIUS.
Teckning av Walter Crane.

Kommunen proklamas utänför Hôtel de Ville den 28 mars 1871
Ur Illustrated London News.

ADOLPHE THIERS.
Statschef 1871—1873.

Den 19 juli 1870 började det fransk-tyska kriget genom fransk krigsförklaring. En månad senare, efter en obruten serie av nederlag, inneslöts marskalk Bazaines armé i Metz; den 2 september kapitulerade den andra huvudarmén, med kejsaren och MacMahon, vid Sedan. Två dagar därefter föll kejsardömet utan svärds slag genom ett upplopp i Paris. Ehuru den med allmän rösträtt valda representationen huvudsakligen bestod av bonapartister, övertogs makten av en regering bestående av motståndare till kejsardömet, bland dem främst parisiska republikaner, och republiken utropades. Den nya regimen erkändes i provinserna utan nämnvärt motstånd, om också utan entusiasm. Än en gång — för vilken gång i ordningen sedan den stora revolutionen? — hade en parisisk statskupp blivit bestämmande för statsstyrelsen; Frankrike böjde sig för den ordning som proklamerades i telegrammen från huvudstaden.

Med regimförändringen hade förkunnade propagandan — liksom den ryska propagandan efter marsrevolutionen 1917 —, kriget fått en helt ny innebörd. Att det gällde att försvara kulturen mot barbarerna visste man redan; nu fick man också veta att demokratin och republiken måste värjas mot en främmande despoti. Under ledning av två åldringar — historikern Michelet och den från landsflykten återvändande Victor

Hugo — förklarade regimen politiker och publicister att Republiken betydde återgång till den stora revolutionens principer och därför var en garanti för segern. Undret från 1792 skulle upprepas; det franska folket skulle nu liksom då krossa inkräktaren — den prussiske despoten, som var avskydd av sitt eget folk och personligen var ansvarig för krigets fortsättande efter Napoleons fall. Paris var kallat att än en gång visa vägen, politiskt och militärt. "Det är i Paris som Europas hjärta klappar", skrev Hugo. "Paris är städernas stad. Det har funnits ett Aten, det har funnits ett Rom, och det finns ett Paris."

Men historien upprepade sig inte. De arméer som Gambetta "stampade ur marken" besegrades en efter annan av de bättre disciplinerade, bättre ledda och bättre utrustade tyskarna. Att Orléans vid ett tillfälle återtog från fienden uppfattades som ett govt omen — flera "jungfrur av Orléans" presenterade sig —, men inte heller denna äldre myt visade sig slagkraftig. Det var tyskarnas myter som segrade då den prussiske kungen mitt under kriget utropades till "tysk kejsare" i ett enat rike. Ute på den franska landsbygden blev det allt tydligare att jordbrukarna och de besuttna kände

ringa entusiasm vare sig för kriget eller för republiken — Parisregeringen hade lyckats identifiera republiken med kriget.

I Paris, som belägrades av tyskarna sedan mitten av september, uppstod småningom

samma identifikation. Generalerna fann det hopplöst att fortsätta kriget, borgerskapet oroade sig för republikens konsekvenser; då en seger måste bli en seger för republiken, tenderade défaitism och konservatism att smälta samman. Orden revolution och republik övergick från att vara en nationell lösen till en paroll för radikala och fattiga; för dem var de historiska parallellerna mest lockande, och deras motståndsvilja var starkast. Redan under belägringen kom det vid ett par tillfällen till upplopp, som främst betingades av oro för en kapitulation, men också färgades av socialt missnöje. Inom båda de läger som var under bildande betecknade man motståndarna som "inre preussare"; "högern" — för att begagna en kliché — anklagade "vänstern" för revoltförsök inför fienden, medan vänstern beskyllde högern för défaitism. Försvarets ledare, general Trochu, blev tidigt övertygad om motståndets gagnlöshet; det sista stora försöket till utbrytning, då nationalgardet — de fattigas armé — fick vara med, synes ha gjorts snarare för att knäcka parisarnas stridsvilja än för att besegra tyskarna. Strax därefter, den 28 januari 1871, kapitulerade Paris, och vapenvila slöts. De som ivrade för krigets fortsättande tröstade sig med att en nationalförsamling skulle avgöra frågan om freden.

Valen till denna församling (8 februari 1871) visade styrkan av den antydda motsättningen. De visade också att den på en gång fredsvilliga och konservativa riktningen var i avgjord majoritet. Republikanerna, hos vilka motståndsviljan var starkast, fick blott omkring 200 av församlingens 768 platser; anhängarna av husen Bourbon och Orléans (legitimister och orleanister) var i klart flertal. Den republikanska minoriteten kom alldeles övervägande från de större städerna. Starkast var motsättningen mellan Paris och landsorten; Paris valde klara republikaner, av vilka flertalet var borgerliga radikaler, såsom Gambetta och Hugo, medan några (Blanc, Pyat) företrädde vagt socialistiska tendenser. Församlingen valde orleanisten Thiers till statschef, slöt preliminär fred med Tyskland (under opposition av ett antal republikaner med parisaren Clemenceau i spetsen), utfärdade en rad ekonomiskt-konservativa lagar och började förbereda en monarkisk restauration.

*

I mitten av mars stegrades spänningen mellan statsstyrelsen och Paris till öppen konflikt. Då regeringen Thiers beslöt att fränta det parisiska nationalgardet kanoner och vapen möttes aktionen med väpnat motstånd, regeringstrupperna var opålitliga eller övergick till de upproriska, och Thiers bestämde sig för att utrymma Paris och från Versailles, nationalförsamlingens säte, återerövra huvudstaden. De upproriska svarade med val till en särskild stadsstyrelse, och ett slags provisorisk självständighet för Paris proklamerades. Den nya regimen kallade sig Pariskommunen —

Kommunen blev det samlande fältropet, och under detta namn har det kortvariga väldet gått till historien.

Vad menade man då med detta ord? Redan under belägringen hade det ofta använts som ett uttryck för missnöje med det bestående och förhoppningar för framtiden. I första rummet innebar det en förtätning av samma föreställ-

ningar som förknippades med orden republik och revolution. Man tänkte på det skede av den stora revolutionen då kommunen Paris — eller rättigare de radikala massornas mäs män — i realiteten övertog ledningen och med kraft och framgång slog ned inre och yttre fiender till republiken. Kommunen blev alltså en symbol för Paris valde, republiken i radikal gestaltning och segern över tyskarna. Men ordet användes, såsom särskilt Parisbelägringens senaste skildrade klarlagt (*Kranzberg: The Siege of Paris*), över huvud som paroll för oppositionen och fick sålunda de mest skiftande och vaga betydelser. "Kommunen är folkets rätt, lika ransoner för alla, folkets resning mot inkräktarna och bestraffandet av förrädarna", det är ett typiskt uttalande från belägringstiden. Efter vapenvilan och valen till nationalförsamlingen kom begreppet att främst beteckna opposition mot den nya styrelsen, med dess monarkistiska tendenser, dess allmänna konservatism och dess fredsvilja. Paris måste motstå reaktionen, även om denna uppbars av folkmajoriteten. "Republiken, som är rättens och rättvisans styrelseform, kan inte underkasta sig den allmänna rösträtt som är dess verk", heter det i ett manifest av den 4 mars, som för tanken till Robespierres ord om "frihetens diktatur över tyranniet", likaväl som till skilda teorier om den upplysta minoritetens rätt att härska över massan.

va
ko
fö
sc
de
av
är
de
na
fö
Fr
—
bl
en
ka
ko
tu
de
ge
reg
ny
ing
trä
bat
spe
ner
var
per
D
det
att
var
ock
den
Fra
han
kast
dan
arin
dyn
ma
den
cem
1870
tera
rege
val.
föres
mon
härs
vudp
gand
tank
rätte
ras.
ankl
socia
Inter
komr
laglö
ohyg
stride
vism
D

valen. Kommunens verksamhet kom helt att koncentreras på försvaret, men de reformer som vidtogs eller underläts tyder på en radikalism utan avsevärda socialistiska inslag: ämbetsmännens löner blev lika, domare skulle väljas av folket, nattarbete förbjöds i bagerierna, men man socialiserade inte företagen och tog inte ens Franska bankens guldreserver — en uraktlåtenhet som senare blivit ursinnigt kritiserad. De enda åtgärder som möjligen kan nämnas socialistiska var kommunalisering av platsagenturer och pantlänkontor samt de av ägarna övergivna företagens bedrivande i kooperativ regi. Kommunen var en anonym och förvirrad revolution; ingen ledare av format framträdde; resolutionerna och debatterna fick ersätta handling; speciellt odugliga var de "generaler" som snabbt avlöste varandra i befälet över truperna.

Då Thiers övergav Paris var det utan tvivel i känsla av att regeringen inte kunde bevara staden. Dock drevs han också av vilja att för framtiden beröva Paris ledningen i Frankrike. Som ung man hade han år 1830 eggat parisarna att kasta ut Bourbonerna, men sedan hade han upplevat februarirevolutionen 1848, då den dynasti han tjänade fick samma öde, juniupproret samma år, den napoleoniska kuppen i december 1851, septemberrevolten 1870 — vid vilken han protesterat mot bildandet av en ny regering utan stöd av allmänna val. Nu gällde det att förintala föreställningen om Paris hegemoni. Parollen "Paris vill behärska Frankrike" blev en huvudpunkt i regeringens propaganda — sammanknuten med tanken att den allmänna rösträttens utslag måste respekteras. En annan huvudpunkt blev anklagelsen att kommunen var socialistisk och ett redskap för Internationalen. En tredje att kommunen var ett verk av laglösa och förbrytare; några ohyggliga mord under marsstriderna i Paris blev här bevismedel.

Regeringen hade bakom sig

Regeringen hade bakom sig så gott som hela Frankrike. Revoltförsök av kommunmodell i några städer nedslags utan svårighet. Borgare och bönder i provinserna kände avsky mot det gudlösa, radikala, socialistiska, brottsliga Paris. De republikanska ledarna, såsom Gambetta och Clemenceau, måste avvisa en rörelse som åtminstone indirekt innebar ett negerande av demokratin. Som vapen mot de upproriska fick regeringen från Tyskland krigsfångarna från Metz och Sedan. I spetsen för dem drog MacMahon mot Paris; de besegrade generalerna och bondsoldaterna fick nu revansch i strid mot den inre fienden — liksom under kriget sades de föra kulturrens kamp mot barbarerna.

Förlusterna i strid före intåget i Paris var små, några tusen kommunarder och kanske ettusen "versailleare". Ögärningar begicks på båda sidor: kommunens soldater blev ofta omedelbart fusiljerade då de togs till fånga, kommunarderna mördade ett antal personer, bland dem Paris ärkebiskop, som uttagits till gisslan. Erövringen av Paris 21—28 maj blev även enligt nutida erfarenheter ohygglig. Kommunarderna brände en mängd offentliga byggnader och sköt de fångar de kom över. Kvantitativt var dock versaillearnas grymheter ojämförligt störst. Under kommando av den elegante generalen markis de Gallifet avrättades 20.000 kommunarder utan rannsaking.

Pariskommunen kan förstås blott mot bakgrunden av fransk historia. Men till stor del förklaras dess uppkomst och öde av myter, av fakta som genom förenkling och förstoring blivit lämpade till sprängbräden för illusioner och ideologier. Bakom *Kommunen* stod *Revolutionen*, *Republiken*, *Paris*. I sin tur skulle kommunen bli en myt; den skickade sig för detta både genom sina oklara avsikter och sin undergång i blod

och terror. Några drag i denna nya myts historia skall beröras i en följande artikel.

HERBERT TINGSTEN

9, 61, 96, 137
151

~~54, 58, 114~~